

Kilátás a markazi várból:
a falu és mögötte
a Markazi-víztározó
(A légifotó és az utolsó kép
kivételével a fotókat Kovács
Péter (www.peterkovacs.hu)
készítette, aki nem azonos
a szerzővel.)

Kovács Péter

Markaz vára segítségért kiált

A Trianon utáni Magyarország területén kevés olyan érintetlen, középkori várrom található, amelyen állagmegóvási és egyéb „helyreállítási” munkákat még sosem végeztek, ugyanakkor ahol mégis relatíve jelentős falmaradványokat láthatunk. Markaz hegyi vára ilyen, és – a gyönyörű kilátás mellett – kétségkívül ennek köszönheti ritka varázsát. Azonban szintén ez az oka annak is, hogy napjainkra a végső megsemmisülés határára jutott. Markaz vára segítségért kiált!

Markaz Budapesttől körülbelül 90 kilométerre fekvő, Heves megyei község. Túránk megkezdése előtt ismerkedjünk meg röviden a falu történetével! Markaz első említése 1077 és 1095 között történik, pontosan meg nem határozható időpontban. Birtokosa ez idő tájt egy bizonyos Domoszló herceg, aki az ekkor csupán prédiumnak nevezett Markaz (Marcau) egy részét, melyen a későbbi Domoszló falu létrejött, a pécsváradai apátságnak adta. Domoszló egyébként

Aba Sámuel király fia, vagy egyéb közvetlen rokona lehetett. Ezt követően, megannyi más településhez hasonlóan Markaz nevével is, a Magyar Királyság plébániáit tartalmazó, 1332–37-es, első megmaradt összeírásban találkozhatunk. Ezt a pápai adószedők készítették és tartalmazza a helységek megnevezését, papjának nevét és a fizetendő adó összegét. Markaz nevének eredete nem tisztázott, egyesek szerint Aba Sámuel király Márk nevű unokatestvérének nevéből ered. Az azonban valószínűsíthető, hogy Markaz középkori templomának védőszentje Szent Márk volt. Az egykori templom – a népnyelvben „pusztatemplom” – maradványai a Markazi-víztározó fenekén rejtőznek, de alacsony vízállás esetén időnként megmutatják magukat az utókornak.

A község (tehát a már létező falu!) első ismert birtokosai az Aba nemből származó Visontaiak voltak, majd később a rokon Kompoltiak kerültek birtokba, akiket – kihalásuk után – a gúti Ország család követte. A török háborúk következtében a település elnéptelenedett és közel kétszáz évig teljesen lakatlan volt. 1742-ben báró Bossányi Gáspár telepített ide Gömör és Kishont vármegyei birtokairól negyven szlovák és magyar nemzetiségű családot. (A falu lakosságának gyarapodását világosan mutatják a számok: míg 1770-ben 560 lakosa volt, addig 1851-ben már 900, a századfordulón pedig 1439. Legmagasabb lélekszámát Markaz 1949-re érte el, akkor több mint 2000 fő lakta. A jelenlegi becsült lakosságszám 1770 fő.)

Ha Budapest irányából érkezünk, akkor az M3-as autópályáról Gyöngyösnél érdemes letérnünk, majd Gyöngyösön és Abasáron áthaladva érjük el Markazt.

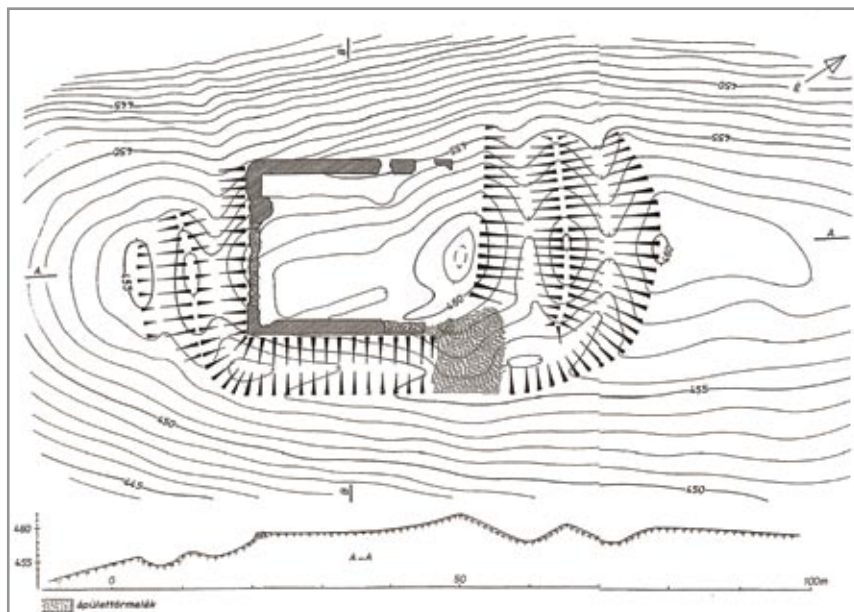
Markaz várának megközelítése a település központjából

A várhoz vezető túránk a település központjától indul. A postánál (Fő út 102.) szélkakas jellegű útbaigazító tábla segít a tájékozódásban. A zöld L jelzést követve a Dobó úton indulunk el, majd a Kálvária út kereszteződésében balra fordulunk, ezt követően egy kanyart elérve pedig jobbra térünk. Tovább haladva a jelzésen kiérünk a községből és utunk egyre jobban emelkedik. Ösvényünket keresztezi a zöld kör jelzés, mely a környék borítja. Itt pihenőhely is található, padokkal, asztalokkal, valamint a várromról szóló bemutató táblával. A Vár-patakot épp, hogy érintjük, majd utunk egyre meredekebben halad felfelé, míg a vár tömbjét a délkeleti oldalról enyhén megkerülve érünk fel a Várbércre, mely tulajdonképpen a Hegyes-tető (628 méter) délnyugati nyúlványát képezi. A Várbérc valójában egy keskeny gerinc, melynek enyhén kiemelkedő végén helyezkedik el a vár. A hegynyúlvány oldalai kifejezetten meredek, az északnyugati oldal gyakorlatilag megmászhatatlanul sziklás, ezáltal nyújtva természetes védelmet az erősségnek. A Várbércről csodálatos panoráma nyílik több irányba is. Délre, délkeletre tekintve Markaz község fekszik a lábaink alatt, azon túl pedig a Markazi-víztározó világoskék felszíne olvad össze a messzi horizonttal. Északra és északkeletre a Vár-völgy, szemközt a Hajnács-kő (632 méter) és a Dobogó-tető.

A vár alaprajza szabályos téglalap, melynek szélein az észak-északkeleti oldal kivételével, végig megfigyelhetők a falak maradványai. A fallal körbevett terület hozzávetőlegesen 26 méter hosszú és 21 méter széles, a falak vastagsága pedig 1,5 és 2 méter közötti. A falsarokok közül a déli és nyugati maradt meg a legépebben. A várfalak – ahogy már említettük – északnyugati irányból a sziklák természetes védelmét élvezték, a többi oldalról azonban szárazárokokkal voltak megerősítve. A sáncárok helyenként a mai napig jól megfigyelhető, nagy része azonban – minden bizonnyal a várfalak egykori törmelékével – feltöltődött. A vár bejárata a várhegy védelmi szempontból leggyengébb részén, az északkeleti oldalon lehetett. Az itt található magasabb terepalakulatok a bejárat valamely védőművel történő megerősítésére utalhatnak, amelyet azonban csak alapos kutatás tudna bizonyítani. A vár-belső északnyugati vége hozzávetőlegesen 4 méterrel alacsonyabban fekszik, mint a délnyugati és folyosó-szerű kialakítást mutat. Egyes feltételezések szerint erről a folyosóról nyíltak hajdanán a vár pincéi. A Kozák Károly által 1978-ban közölt felmérés tanúsága szerint az északnyugati folyosó hosszában egy belső fal húzódott végig, melynek délnyugati végében egy lépcsősor is található volt. Mindezekből napjainkra pusztán a délnyugati körítőfalból kiinduló csonkja maradt.

Itt tegyünk egy kis kitérőt és ismerkedjünk meg a markazi vár – középkori adatok híján – feltételezett történetével! Bizonyosra vehető, hogy a tatárjárás után épült, egyes feltételezések szerint a 13. század vége felé, míg Kozák Károly véleménye szerint

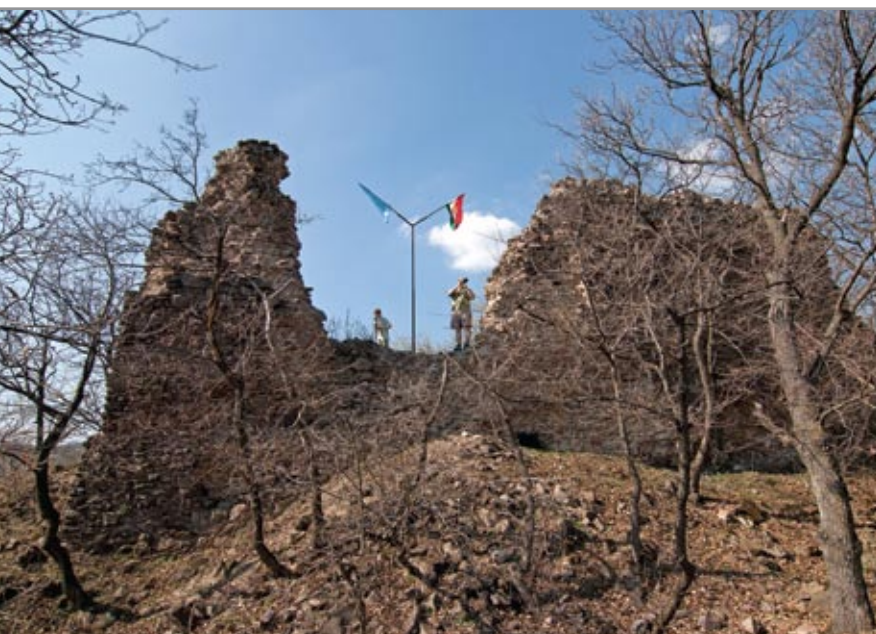

A markazi vár (Nováki Gyula felmérése, 1992)

A déli falsarok északnyugat felől

Markaz várának madártávlati képe keletről (Fotó: László János)

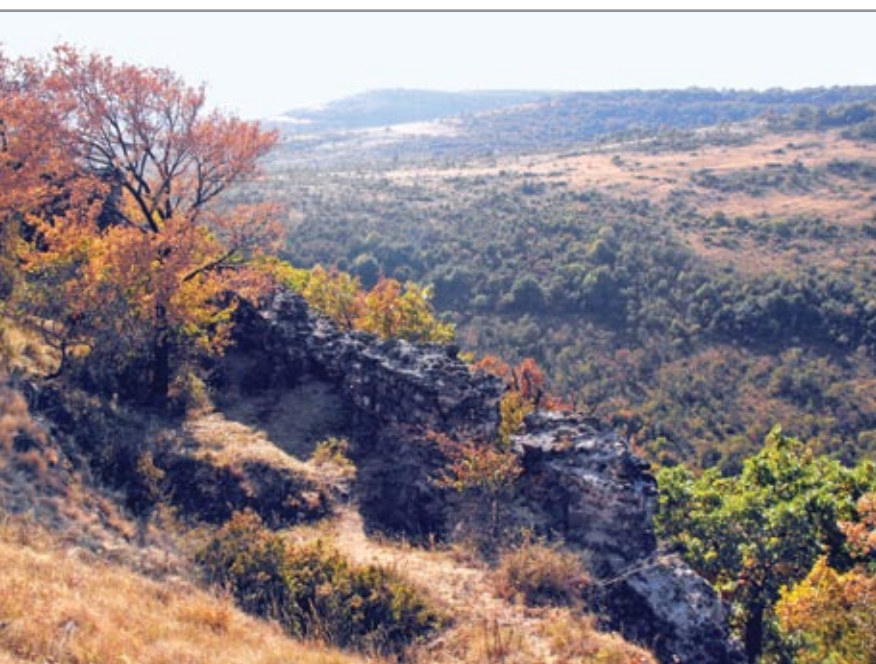

A vár délkeleti oldalának még magasan álló falmaradványai

azonban csak az 1300-as években. A környék legnagyobb birtokosai ez idő tájt a Kompoltiak voltak. A Kompolti nemzetség eredete Aba Sámuelig vezethető vissza, névadó települése a szomszédos Kompolt falu, ahol a középkorban bencés monostor is állt. A Kompolti családhoz köthető különben a szomszédos, kispánai vár építése is. A Kompoltiak visontai ága 1421-ben kihalt és a vár ekkor került a Nánai ághoz tartozó Kompolti István birtokába. Ezzel Markaz egy korábbinál lényegesen nagyobb váruradalom részévé vált, melyet Sirok és Oroszlánkő (Domoszló) várából igazgattak, s Markazra ez időtől kezdve csak másodrendű szerep hárult. Pusztulásának pontos időpontja nem ismert. Elképzelhető, hogy az 1300-as évek feudális anarchiájának harcai során rombolták le, s másod-harmadrendű vár lévén, többé nem épült fel. Más feltételezések szerint egy viszonylag korai török betörésnek esett áldozatul. Az 1570-es évek

A nyugati oldal erősen pusztuló falai (a szerző felvétele)

ben keletkezett okiratok tanulsága szerint azonban bizonyos, hogy a 16. század második felében már lakhatatlan rom volt.

Mint megannyi várhoz, a néphagyomány Markazhoz is köt egy mondát, melyet Bél Mátyás rögzített az 1730-as években. Eszerint „Markaz vára szintén csak rom. A helybeliek mesélik róla, hogy építését csak megkezdték, de be nem fejezhették, mert amit nappal építettek, éjjel szétszedték.”

A vár területén számos kisebb-nagyobb gödörbe botlunk, melyek amatőr kincskeresők keze munkáját „dicsérik”. Régészeti kutatás, amely nélkülözhetetlen a pontos alaprajzi elrendezés meghatározásához, építéstörténetének feltárásához, Markaz várában még nem folyt. Tekintve, hogy a vár területén jelentős törmelékhalmozatok találhatók, azok egészen bizonyosan olyan érdekes részleteket rejtenek, melyek gazdagítanák Markaz várával kapcsolatos tudásunkat.

Milyen jövő vár Markaz várára? Állagmegóvási munkálatok hiányában a maradványok rohamosan pusztulnak és mára kritikus pontra érkezett a vár sorsa. A 2011-es földrengések hatására óriási méretű faldarabok omlottak le a déli falszakaszról, mely az egész vár legmarkánsabb, legépebben megmaradt része. Az omlás hatására minden bizonnyal jelentősen gyengült a még álló fal szerkezete is, így előbb-utóbb további falszakaszok válnak az enyészetté. Minden várbarát előtt ismert Rezi várának esete, ahol csak azután kezdődött meg az állagmegóvás, amikor az ezredfordulón hatalmas falszakaszok dőltek le és a megmaradtak is végveszélybe kerültek. Kijelenthetjük: Markaz vára is eljutott arra a szintre, ahol minden késlekedés visszafordíthatatlan károkat okoz. Ráadásul az esélyek itt rosszabbak, mint Rezinél: a Mátra déli lankáin megbújó kis hegyi vár a szélesebb nyilvánosság előtt vitathatatlanul kevésbé ismert és kedvelt kiránduló célpont, mint a Balaton-felvidéken található Rezi. Nincsenek ezirányú pontos ismereteim, ám megkockázatom, hogy Markaz község anyagi erőforrásai némileg szerényebbek, mint a Balaton közelében fekvő Rezié. De Markaz nem adja fel: a település tavaly márciusban felhívással fordult a Heves Megyei Kormányhivatal vezetéséhez, a térség országgyűlési képviselőjéhez, valamint – az interneten keresztül – minden várbaráthoz, segítséget kérve. Csak remélhetjük, hogy a segítség nem marad el és nem tűnik el nyomtalanul az, mely az elmúlt öt évszázad történelmi viharait túlélte, s Markaz vára büszkén hirdeti majd legalább a következő öt évszázad vándorainak a Kompoltiak egykori dicsőségét. 🙏

(A vár megmentése érdekében szerveződő civil öszszefogás jövőbeni munkájához minden segítségre nagy szükség van. Aki bármilyen formában segíteni tud a vár megmentésében, kérem, írjon az alábbi e-mail címre: mentsukmegmarkazt@gmail.com.)